



Здравословните
работни места
УПРАВЛЯВАТ
ОПАСНИТЕ
ВЕЩЕСТВА



Европейска агенция
за безопасност и здраве
при работа



Здравословни
работни места

Законодателна рамка относно опасните вещества на работното място

Основни моменти

- Европейският съюз разполага с цялостна законодателна рамка за защита на работниците от рисковете от опасни вещества на работното място.
- Най-важните законодателни актове на равнището на ЕС са Рамковата директива за здравословни и безопасни условия на труд, Директивата за химичните агенти и Директивата за канцерогените и мутагените. Целта на тези директиви и на транспонирането им в националното законодателство е да се намали излагането на работници на опасни вещества по време на работа.
- Принос за намаляването на рисковете от опасни вещества на работното място има и законодателството в други области на политиката, например законодателството на ЕС относно химическите вещества и техните смеси, както и конкретни европейски и международни закони за отпадъците, съхранението и транспорта.
- Постигането на високо ниво на прилагане на законодателството в практиката е основно предизвикателство, включително следването на принципа за преференциално прилагане на най-ефективните мерки за защита.

Здравословните работни места управляват опасните вещества

От 2018 г. до 2019 г. Европейската агенция за безопасност и здраве при работа (EU-OSHA) провежда общоевропейска кампания, за да насърчи предотвратяването на рисковете от опасни вещества на работното място. Целта е да се намали наличието и експозицията на опасни вещества по време на работа, като се повиши осведомеността относно рисковете и ефективните начини за предотвратяването им.



Проблемът

Опасните вещества обаче все още са сериозен проблем във връзка с безопасността и здравето на работните места. Въздействието от излагането на опасни вещества варира от временно и леко влошаване на здравето, например кожни раздразнения, до тежки остри и хронични заболявания, като белодробна обструкция, и евентуално смъртоносни болести, като азбестоза и рак.

Редица опасни вещества също така са възпламеними и взривоопасни, което създава допълнителни рискове за безопасността. Наред с това някои от тях имат остро токсично и смъртоносно въздействие, например газообразните вещества, които се изпаряват от отпадъчните води или се отделят от охладителните системи.

Обхват на законодателството

Оценката на риска е изключително важна за управлението на съществуващите опасности чрез приемането на цялостно законодателство на ЕС за контрол и намаляване на рисковете за безопасността и здравето на работните места. Що се отнася до опасните вещества, най-конкретните и всеобхватни европейски директиви са Директивата за химичните агенти и Директивата за канцерогените и мутагените. Основните изисквания за здраве и безопасност на работното място (БЗР) за предприятията са заложи в Рамковата директива за здравословните и безопасни условия на труд.

Има някои специални директиви за БЗР, с които се регламентират например излагането на азбест на работното място или определянето на гранични стойности на експозиция за конкретни вещества. С други директиви се цели защитата от дадени вещества на определени групи работници, например кърмещи или бременни работнички.

Можете да намерите допълнителни подробности за законодателството на ЕС на уебсайта на EU-OSHA (<https://osha.europa.eu/en/safety-and-health-legislation/european-directives>) или на уебсайта EUR-Lex: <http://eur-lex.europa.eu/homepage.html>

Основни директиви на ЕС относно опасните вещества и здравословните и безопасни условия на труд

Директива 98/24/ЕО (Директивата за химичните агенти) на Съвета от 7 април 1998 година за опазване на здравето и безопасността на работниците от рискове, свързани с химични агенти на работното място

Директива 2004/37/ЕО (Директивата относно канцерогените и мутагените, ДКМ) от 29 април 2004 година относно защитата на работниците от рискове, свързани с експозицията на канцерогени или мутагени по време на работа

Директива 89/391/ЕИО (Рамковата директива) от 12 юни 1989 година за въвеждане на мерки за насърчаване подобряването на безопасността и здравето на работниците на работното място

Друго законодателство за БЗР на ЕС относно опасните вещества

Директива 92/85/ЕИО (Директивата за работничките кърмачки и бременните работнички) от 19 октомври 1992 година за въвеждане на мерки за насърчаване подобряването на безопасността и здравето по време на работа на бременни работнички и на работнички родилки или кърмачки

Директива 2009/148/ЕО (Директивата относно експозицията на азбест при работа) от 30 ноември 2009 година относно защитата на работниците от рискове, свързани с експозиция на азбест по време на работа

Наред с това има различни директиви относно задължителните и препоръчителните гранични стойности за експозиция по време на работа: <https://osha.europa.eu/en/legislation/directives/exposure-to-chemical-agents-and-chemical-safety>

Същевременно съществува и законодателство на ЕС относно химическите вещества, което допринася за безопасността и здравето на работното място, включително Регламентът CLP (относно класифицирането, етикетирането и опаковането на вещества и смеси). Освен това по силата на Регламента относно регистрацията, оценката, разрешаването и ограничаването на химикали на европейския пазар е необходимо да се предоставя изчерпателна информация за химическите вещества. Съгласно това законодателство веществата и смесите могат да се използват само за точно определени цели, като употребата на редица вещества е ограничена или напълно забранена.

Основната информация и главните изисквания относно безопасността и здравето, свързани с употребата на химикали, трябва да бъдат представени на предприятията в информационните листове за безопасност. Информационните листове за безопасност са сред най-важните източници на информация за веществата и смесите и трябва да предоставят на работодателите нужната им информация, въз основа на която да извършват оценка на риска, да информират и инструктират работниците и да предприемат необходимите мерки за ограничаване на рисковете.

Регламентиране на използването на химикали

Регламент (ЕО) № 1907/2006 (Регламентът REACH) от 18 декември 2006 година относно *регистрацията, оценката, разрешаването и ограничаването на химикали (REACH)*. Регламентът относно *информационните листове за безопасност* е част от *Регламента REACH*; вж. дял IV, членове 31 – 36

Регламент (ЕО) № 1272/2008 (Регламентът CLP) от 16 декември 2008 година относно *класифицирането, етикетирането и опаковането* на веществата и смесите. Можете да намерите насоки и подробна информация на уебсайта на ECHA (Европейската агенция по химикали): <https://echa.europa.eu/information-on-chemicals/cl-inventory-database>

Съществува и друго приложимо законодателство с действие върху опасните вещества, например директивите относно обезвреждането на отпадъците, отпадъците от електрическо и електронно оборудване, съхранението и транспортирането на опасни стоки и предотвратяването на големи аварии, както и редица др. актове на екологичното законодателство и законодателство за конкретни продукти, например Директивата относно батериите (2006/66/ЕО).



Какви действия се изискват по силата на законодателството за БЗР?

Основни

В **Рамковата директива** са дефинирани основните организационни предварителни условия за безопасни и здравословни условия на труд, на които трябва да отговарят предприятията. Това включва: оправомощаване на определени отговорни лица от страна на ръководството/собствениците; определяне на представители на работниците по БЗР, включително тяхното обучение; въвеждането на предвидените в законодателството процеси на консултации и участие на работниците по въпросите на БЗР, включително и ако това се изисква – чрез комитети/групи; инструктажи и обучения за работниците; и провеждане на задължителни оценки на риска. Най-основните предварителни технически изисквания за БЗР на работното място, например проектна безопасност на сградите, пожарна безопасност, работни пространства, температура и вентилация са регламентирани в директивата за работните места (Директива 1989/654/ЕИО от 30 ноември 1989 година относно минималните изисквания за здраве и безопасност на работното място).

Отправната точка и най-важният фактор за намаляването и предотвратяването на риска е неговата оценка. Съгласно Рамковата директива всяко предприятие в Европа трябва да извършва оценки на риска.

Оценката на риска е първата и основна крачка към предотвратяването му

Както изрично се подчертава в законодателството, прието на равнището на ЕС и от държавите членки, оценката на риска на работното място е задължителна предпоставка за успешна превенция. По-конкретно за малките и средни предприятия (МСП) е полезно процесът на оценка на риска да бъде разделен на отделни стъпки, което улеснява неговото управление. Оценката на риска от опасни вещества следва да включва следните седем етапа:

1. Да се изготви инвентаризационен списък на опасните вещества на работното място и на тези, които се генерират при работните процеси, напр. процеси, свързани с горене, отработени газове на дизеловите двигатели в работилници, прах от пробиване или шлифоване (скали, камък, дървесина, метали и др.), изпарения от заваряване или запояване, продукти при дегенерация в предприятия за рециклиране или преработка на отпадъци и т.н.
2. Да се събира информация за конкретните опасности, напр. за химичните продукти от техните информационните листове за безопасност, както и относно веществата, генерирани по време на процесите (https://oshwiki.eu/wiki/Process-generated_contaminants).
3. Експозицията на посочените опасни вещества следва да се оценява чрез разглеждане на типа, интензитета, продължителността, честотата и случаите на излагане на работника.
4. Следва да се изготви план за действие, в който се посочват стъпките, които трябва да се предприемат, подредени по важност, с цел намаляване на рисковете за работниците. В него трябва да се посочва кой, как и докога трябва да изпълни всяка от стъпките. Най-напред трябва да се разгледа възможността от елиминиране или заместване.
5. Работниците, за които евентуално съществуват най-големи рискове, трябва да се съобразяват с оценката на риска. Трябва да бъдат описани мерките, необходими за защитата им, както и необходимостта от допълнително обучение и информация. Наред с това при изпълнение на дейности за поддръжка или ремонт или в резултат на авария работниците могат да бъдат изложени например на междинни продукти от химически производствен процес, който по принцип е затворен.
6. Оценката на риска следва да се преразглежда и актуализира редовно.
7. Ефектът и подобренията в резултат на предприетите предпазни мерки трябва да се оценяват и при необходимост да се преразглеждат.

Безплатни интерактивни електронни инструменти за по-лесна оценка на риска:

Електронен инструмент „Здравословните работни места управляват опасните вещества“: интерактивен и удобен за ползване инструмент на EU-OSHA, създаден в помощ на управлението на опасните вещества на работното място: <https://eguides.osha.europa.eu/dangerous-substances>

OiRA: EU-OSHA предоставя инструмент за онлайн оценка на риска за различни сектори и професии; той обхваща редица сфери, включително рискове от опасни вещества (на различни езици): <https://oiraproject.eu/oira-tools>

COSHH Essentials: Предоставя се от Изпълнителната агенция за здраве и безопасност на Обединеното кралство (HSE) (на английски език): <http://www.hse.gov.uk/coshh/essentials/coshh-tool.htm>

EMKG: предоставя се от Националния институт за безопасност и здраве на Германия (BauA) (на английски и немски езици): http://www.baua.de/en/Topics-from-A-to-Z/Hazardous-Substances/EMKG/EMKG_content.html

KemiGuiden: предоставя се от Prevent Sweden (на шведски език): www.kemiguide.se; www.kemiguide.dk

SEIRICH: предоставя се от Националния институт за безопасност и здраве на Франция (INRS) (на френски език): <http://www.inrs.fr/publications/outils/seirich.html>

Stoffenmanager: предоставя се от холандски консорциум; основната версия е безплатна (на шест езика) <https://stoffenmanager.nl>



Мерки, които трябва да се предприемат след установяване на опасностите и оценката на риска

В европейското законодателство за БЗР се препоръчва „иерархия“ от мерки за предотвратяване или намаляване на експозицията на работниците на опасни вещества (член 6 от Директивата за химичните агенти). Този „приоритетен ред“ – както е наречен в Директивата – е известен като т.нар принцип СТОП (STOP):

S = Заместване (което включва и пълното премахване на дадено опасно вещество) (Substitution)

T = Технологични мерки (Technological measures)

O = Организационни мерки (Organisational measures)

P = Лични предпазни мерки (Personal Protection).

Генерална дирекция „Заетост, социални въпроси и приобщаване“ на Европейската комисия публикува практическо ръководство – „Намаляване на химическия риск за здравето и безопасността на работниците чрез заместване (Minimising chemical risk to workers' health and safety through substitution)⁽¹⁾).

Ако дадено вещество или процес не могат да бъдат елиминирани или заменени, експозицията може да бъде предотвратена или намалена чрез технически или организационни мерки, например:

- обособяване на отделни зони за извършване на дейности или процеси с цел избягване на емисии, напр. от открити вани;
- технически решения, които свеждат до минимум концентрацията в зоната на експозиция, напр. потапяне вместо опръскване или по-добра вентилация.
- организационни мерки, като намаляване броя на изложените работници чрез по-добро отделяне на работните места или свеждане до минимум на продължителността и интензитета на експозиция.

В някои държави членки за стандартни работни операции като пълнене, изпомпване, пробиване, шлайфане или заваряване е налична практическа информация относно изпитани техники за контрол (преки съвети или ръководства и инструкции за мерки за контрол)⁽²⁾.

Ако тези мерки не могат да бъдат приложени, последната възможност е използването на подходящи лични предпазни средства (ЛПС). ЛПС трябва да са проектирани така, че да осигуряват „оптимално ниво на защита“. ЛПС трябва да са ергономични и да се удобни за поддръжка. Има специален регламент на ЕС за ЛПС (Регламент (ЕС) 2016/425 от 9 март 2016 година относно личното предпазно оборудване и за отмяна на Директива 89/686/ЕИО на Съвета).

Държавите членки и националното законодателство

При издаването на директиви от ЕС държавите членки имат право да включват допълнителни, по-подробни или по-строги разпоредби за защитата на работниците, например ограничаване на използването на някои работни процеси, тъй като в съответните европейски директиви често се предвиждат само минималните изисквания или общи предписания.

В резултат на това в националните законодателства са разписани редица подробни разпоредби за управление на БЗР при работа с опасни вещества. Затова настоятелно се препоръчва да си изясните изискванията **на националното законодателство** във връзка с използването и управлението на опасни вещества на работното място.

¹ <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c94c5caf-fca6-498e-8dff-f75c6e20147f>

² Вж. HSE на Обединеното кралство за информационни листове: <http://www.hse.gov.uk/coshh/essentials>

Принципът СТОП иерархия на превантивните мерки:



Допълнителна информация

Можете да намерите допълнителна информация относно опасните вещества на уебсайта на Агенцията на адрес: <https://osha.europa.eu/en/themes/dangerous-substances>

